

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

RIFAT ILGAZ'IN *KARADENİZİN KIYICIĞINDA* ROMANI BAĞLAMINDA BİR KASABA SOSYOLOJİSİ “AKÇAKOCA”

Ayhan DİREK¹

Öz

Mağara resimlerinden gazete reklamlarına, bir heykelden köprü mimarisine kadar her sanat eseri aktardığı duygular kadar çağının tanıklığını da gözler önüne serer. Hangi alanda olursa olsun her eser aynı zamanda çağının tanığıdır. Bu bağlamda edebî eserleri, edebiyat ve sosyoloji çerçevesinde, ele aldıkları döneme ilişkin birer belge olarak değerlendirmek yaygın bir uygulamadır. Bu yaklaşımdan hareketle çalışmamızın amacı, *Karadeniz Kıyıcığında* adlı romanı bağlamında söz konusu dönemdeki Akçakoca ilçesine ilişkin birtakım sosyolojik saptamalarda bulunmaktır. Toplumsal gerçekçi tarzda yazılan romanlar toplumsal yapı ve değerleri yansıtır. Tarihsel bir belge sayılmaktan uzak olmasına karşın edebiyat eserleri yazıldığı zaman dilimine ve topluma ait kültürel ipuçları da verebilirler. Rıfat Ilgaz, Düzce'nin Akçakoca ilçesinin en eski okulu olan Orhangazi İlkokulunda öğretmenlik yaptığı süreçte bölge insanının toprağa sahip olma mücadelesini, ormanların fındık bahçelerine dönüşümünü, bu dönüşüm sürecinde yaşanan toplumsal çatışmaları bir aşk öyküsü içinde işler. Bir sahil kasabası olan Akçakoca'da bölge insanının yoksullukla mücadelesi yanında kasaba eşrafının bölge halkı ve kamu yönetimi üzerinde kurduğu nüfuzu bütün çıplaklığıyla aktarır. Romanda deniz ve ormanın bölge insanı için taşıdığı değeri, kadının statüsü ve kadına bakışı, emek sömürsünü ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ölümcül bir kültürel miras olarak kalan rüşvet olgularını işler. Rıfat Ilgaz eserlerinde Batı Karadeniz'i çeşitli yönleriyle toplumcu gerçekçi bir biçimde anlatır. Eserlerini toplumcu gerçekçi bir anlayışla kaleme alır. Yazarın tanıklıklarına ve gözlemlerine dayalı olarak kurgulanan *Karadeniz Kıyıcığında* romanı olayların geçtiği dönemde kasabanın sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında ipuçları verir. Bu çalışmada, Rıfat Ilgaz'ın *Karadeniz Kıyıcığında* romanı çerçevesinde yazarın tarihsel tanıklığından yararlanarak edebiyat ve sosyoloji perspektifinden Osmanlıdan Cumhuriyet'e Akçakoca'nın ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Karadenizin kıyıcığında, Akçakoca, Rıfat Ilgaz.

A TOWN SOCIOLOGY IN THE CONTEXT OF RIFAT ILGAZ'S NOVEL NAMED *KARADENİZİN KIYICIĞINDA* “AKÇAKOCA”

Abstract

From cave paintings to newspaper advertisements, from a sculpture to bridge architecture, every work of art reveals the testimony of its age as well as the emotions it conveys. Regardless of the field, every work is also a witness of its age. In this context, it is a common practice to evaluate literary works as documents related to the period they deal with within the framework of literature and sociology. Based on this approach, the aim of our study is to make some sociological determinations about the Akçakoca district in the aforementioned period, in the context of the novel “*Karadeniz Kıyıcığında*” Novels written in a social realist style reflect social structure and values. Although far from being considered a historical document, literary works can give clues about the time period in which they were written and the social, cultural and economic structure of the society. Rıfat Ilgaz,

¹ Dr., Akçakoca Bahaettin Güçlü Ortaokulu, ayhandirek@gmail.com, Orcid:0000-0003-2450-5612

Bu makaleye atıfta bulunmak için/Cite as: Direk, A. (2022). Rıfat Ilgaz'ın ‘Karadenizin Kıyıcığında’ Romanı Bağlamında Bir Kasaba Sosyolojisi: Akçakoca. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 616-637

while teaching at Orhangazi Primary School, the oldest school in Düzce's Akçakoca district, deals with the struggle of the people of the region to own land, the transformation of forests into hazelnut orchards, and the social conflicts experienced during this transformation process in a love story. In Akçakoca, a coastal town, it clearly conveys the influence of the local people on the people of the region and the public administration, as well as the struggle of the people of the region against poverty. In the novel, the value of the sea and the forest for the people of the region, the status of women and their view of women, labor exploitation and bribery, which is a deadly cultural heritage from the Ottoman Empire to the Republic, are handled. In his works, Rıfat Ilgaz describes the Western Black Sea Region with various aspects in a socialist realist way. He writes his works with a socialist realist approach. The novel *Karadenizin Kıyıcığında*, which is fictionalized based on the author's testimonies and observations, gives clues about the social, cultural and economic structure of the town at the time of the events. In this study, it has been tried to reveal the economic, social and cultural characteristics of Akçakoca from the Ottoman Empire to the Republic from the perspective of literature and sociology by making use of the historical testimony of the author within the framework of Rıfat Ilgaz's novel *Karadenizin Kıyıcığında*.

Keywords: Turkish novel, Karadenizin kıyıcığında, Akçakoca, Rıfat Ilgaz.

Giriş

Türkiye’de merkez-çevre/merkez-taşra ilişkisi toplumun sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapısını açıklamakta kullanılırken merkezin dışı; köyü, kasabayı, ilçeyi taşra olarak kabul edilmektedir (Mardin, 2010). Erken Cumhuriyet Dönemi’nin baskın siyasal söylemi olan “köycülük”le birlikte (Arslan, 2019: 79) Türk aydını; kır/köyü “taşrayı” kültürel, siyasal, ekonomik açıdan tanıma çabasına girmiştir. Anadolu’ya yönelişle birlikte köy/taşra edebiyatı da oluşmuştur. Önce edebiyatçıların yönelimi gerçekleşmiş, kır/köy romanları yazılmış (Narlı, 2021), 1940’larda ise köy sosyolojisinin bir bilim dalı olarak kurulması adımları atılmıştır. Gerhard Kessler, Z. Fahri Fındıkoğlu ve Orhan Tuna’nın Zonguldak ve Karabük kömür havzalarını daha sonraları Hilmi Z. Ülken’in Edremit, Gönen ve Bilecik incelemeleri, S. Demirkan’ın Bursa ve İstanbul araştırmaları köy sosyolojisinin ilk meyveleri verilmiştir. 1940’larda Karl Marks’ın teorileri köy araştırmalarını da etkilemiştir. Bu bağlamda Niyazi Berkes ve Behice Sadık Boran bazı makaleler ve kır sosyolojisi üzerine iki kitap yayınlamıştır (Planck, 2010). Edebiyat alanında ise Ebubekir Hazım’ın *Küçük Paşa’sı*, Reşat Nuri’nin *Çalığısu*, Yakup Kadri’nin *Yaban* romanlarından (Arslan, 2019: 79) sonra köye/kıra ilgiyi belirgin ölçüde çeken yazar kuşkusuz Yaşar Kemal’dir. Çukurova insanını, bölge insanını, isyanını, aşklarını tanıtan Yaşar Kemal ve ardından Köy Enstitülü yazarların köy/kır romanları edebiyat dünyasında belli bir dönem egemen olmuştur (Narlı, 2021). Rıfat Ilgaz, şehirleşme ve sanayileşmeye, şehir insanına kuşkulu bakışıyla, köy ve köylüyü yüceltmeyle öne çıkan köycülükten ayrı olarak; kırdaki sömürü ilişkilerini, kadın-erkek ilişkilerini (Yaşar, 2012: 93-103; Ertuş, 2020: 45) aktarmaktadır. Romanda Gemeinschaft-Gesellschaft ayrımının (Falk, 2004) kapitalizmin gelişmesiyle ortadan kalktığı, toplumsal ilişkileri belirleyen ana unsurunun üretim ilişkileri olduğunu sezdirilmektedir. Yazar, kapitalizmin kök saldıği toplumsal birimlerin cemaat/topluluk da olsa cemiyet/toplum da olsa sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel açıdan birbirine benzemeye başladığına dikkat çekmektedir. Arslan’ın aktardığına göre (2019: 21) cemaat/topluluk (Gemeinschaft) ve cemiyet (Gesellschaft) küçük ve büyük çaplı toplumların özelliklerini, ilişki tiplerini yansıtan (Marshall, 1999: 763) ideal tiplerdir. Emiroğlu’na göre (1970: 11), ilçe olmasına rağmen küçük kasabalarımızdan biri olan Akçakoca nüfusun zirai faaliyet sahasında, kır yerleşim merkezlerinde, müstahsil durumuna sokulabileceğine ayrı ve canlı bir örnek teşkil etmektedir.

Rıfat Ilgaz öğretmenlik yaptığı -kasaba görünümündeki- Akçakoca'da 1930'lu yıllardaki gözlemlerine dayanarak kurguladığı romanında kasaba ölçeğinde toplumsal ilişkileri, değerleri, statüleri öyküleştirmiştir.

1. RIFAT ILGAZ VE BATI KARADENİZ

Rıfat Ilgaz, 7 Mayıs 1911'de Kastamonu Cide'de dünyaya geldi. Anne ve babasının Bartınlı olmasına karşın yazarın kendini bulduğu, ergenliğe kadar yaşadığı ve yaşamında iz bırakan yer Cide'dir. Aile soyadı olan Paçacıoğlu yerine Ilgaz'ı tercih eden yazar, gerekçesini Kastamonu'nun yaşamında tuttuğu merkezi yerle/önemle açıklar (Saydur, 1994).

Düyun-u Umumiye memuru olan babasının 1928'de ölümünden sonra öğrenimine ablasının yanında, Kastamonu'da devam eder. Ekonomik nedenlerden ötürü gittiği Kastamonu Muallim Mektebinden 1930 yılında mezun olmasının ardından altı yıl Gerede, Akçakoca, Hendek ve Gümüşova gibi çeşitli ilçelerde öğretmenlik yapar. Öğretmenlik yaparken girdiği Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü 1938'de bitirir ve Adapazarı Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanır. Gazi Eğitim Enstitüsü son sınıfındayken verem hastalığına yakalanır ve Adapazarı'na atanmasına rağmen tedavisi için gittiği İstanbul'da edebiyat çevresine giren Ilgaz'ın şiirleri birçok dergide yayımlanır.

Yazın yaşamına *Sevgilimin Mezarında* adlı şiirle başlayan Ilgaz'ın ilk şiirleri Kastamonu'da yayımlanan gazetelerde çıkar. *Sınıf* (1944) adlı ikinci şiir kitabı sıkıyönetim kararıyla toplatılır ve TCK 142'ye muhalefet ettiği ve komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle altı ay hüküm giyer. Bu süreçte Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mustafa (Mim) Uykusuz ile Markopaşa başta olmak üzere çeşitli dergiler çıkarır ve kitapları yayımlanır. *Hababam Sınıfı* öykü serisi ile geniş kitleler tarafından tanınır. Dergilerde çıkan yazıları ve kitapları nedeniyle kovuşturmalar geçirir ve zaman zaman tutuklu kalır. 1947'de öğretmenlik mesleğinden çıkarılınca yaşamını yazarak kazanmaya başlar.

Batı Karadeniz, Ilgaz'ın yaşamında önemli yer tutar. Doğup büyüdüğü, öğrenimini gördüğü, ilk öğretmenlik deneyimini yaşadığı yerlerin tümü Batı Karadeniz coğrafyasındadır. Dolayısıyla Batı Karadeniz'in Rıfat Ilgaz'ı kültürü ve insanıyla derinden etkilediği söylenebilir (Ayaz, 2016: 184). Kastamonu, Gerede, Akçakoca, Hendek, Gümüşova, Adapazarı aynı coğrafyada yer almalarına rağmen bölge insanının sosyal ve kültürel yapısı farklılıklar barındırır. Rıfat Ilgaz, bölgenin farklı yönlerini yakalar ve yakından tanıma olanağı bulur. On iki yıl içinde yazdığı, *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Sarı Yazma* (1976) ve *Yıldız Karayel* (1981) romanlarının geçtiği coğrafi mekân Batı Karadeniz'dir. Rıfat Ilgaz, 7 Temmuz 1993'te sona eren yaşamının ardında yukarıda sayılanlarla birlikte birçok eser bırakmıştır.

2. KARADENİZİN KIYICIĞINDA ROMANININ KONUSU

Değirmenci Ahmet ve kardeşi Nuri, Hacıyusuflar Mahallesi'ndeki su değirmenini işletmektedir. Ahmet'in arkadaşı Hamit, mısırlarını öğütmek amacıyla fırtınalı bir havada

değirmene giderken kıyıda, dalgaların arasında bir karaltı görür. Mısırlarını değirmene bıraktıktan sonra kıyıya iner ve dalgaların içinden Recep'i güçlükle kurtarır. Değirmenci Ahmet'le birlikte Recep'i değirmene taşırlar. Değirmende Recep'in üstünü değiştirirler, soğuktan neredeyse donmak üzere olan Recep'e sıcak çorba içirirler. Kendine gelen Recep önce motordaki arkadaşlarını sorar ancak bilgi alamaz. Aradan biraz zaman geçince iyice kendine gelen Recep, yatacak yer ve yemek karşılığında Hacı Dursun'un fındık fabrikasında çalışmaya başlar. Hacı Dursun fındık kırma motorunun kolunu çevirecek işçi aramakta, bulamamaktadır. Fiziksel yönden oldukça güç isteyen bu işe giren elemanlar kısa sürede pes etmekte ve işi bırakmaktadır. Çalıştıracak işçi bulamayan Hacı Dursun için bu durum sipariş aldığı iç fındığı zamanında teslim edememek demektir.

Hacı Dursun'un fabrikasında kasabanın kızları çalışmaktadır. Fındık kırma fabrikalarında iç fındığı kabuklarından ayırmak için ince parmaklara sahip kızların çalışması işveren için büyük bir avantajdır. Fabrikada çalışan kızlara çok az ücret ödemekte, ücretlerinin bir kısmı ile de yine kendisine ait olan bakkal ve manifatura dükkânından mal satmaktadır. Böylece Hacı Dursun kasabada kapalı devre bir sömürü sistemi kurmuştur. Kasabaya giren paranın Hacı Dursun'un kasasına girmeden dolaşması olanaksız gibidir. Benzer durumdan Kıray da ilk basımı DPT tarafından 1964 yılında yapılan komşu ilçe Ereğli'de yaptığı araştırmasında söz etmektedir. Kıray (2000, 88), köylünün kendisinin, karısının, kızı ya da ailesinden kim varsa, kasabaya indiği zaman gereksinimlerini kendi tüccarlarının dükkânından veresiye olarak aldığını ve borcun yalnız tüccar tarafından kaydedildiğine dikkat çekmektedir.

Kasabada halk kendi gıda ihtiyacını karşılamak üzere başta mısır, buğday ve pirinç yetiştirirken tarım sanayisi ürünü olan fındıkla geçimini sağlamaya başlamıştır. Genellikle engebeli arazilerde yetişebilen fındığın ekimi için geniş ormanların fındık tarlasına dönüştürülmesi gereklidir. Bu ise ormanların büyük çapta talan edilmesi demektir. Kasabanın temel geçim kaynakları denizcilik ve tarımdır. Geleceğini ufuklar ötesinde arayan gençler için bir motora atlayıp uzaklara gitmek sıradan bir rüyadır. Yoksulluğun yoğun yaşandığı dönemde gençlerin fazla seçeneği bulunmamaktadır. Ormandan "açma" açarak tarla sahibi olmak, 6-7 yıl sonra ürün ve gelir elde etme düşüncesi bir seçenek olarak önlerindedir. Bunun için ise kasabanın yöneticileriyle, jandarma ve orman idaresiyle aralarını sıcak tutmak yeterlidir. Bu sıcaklığı sağlayan ise rüşvettir.

Arabacılık yapan Hamit, evli ve üç çocuklu olup zar zor geçinmektedir. Orman açarak bir tarla sahibi olmayı düşlemektedir. Hamit, Değirmenci Ahmet'in aklını çeler ve sahipsiz bir orman alanı bularak orayı yakmaya, tarlaya dönüştürmeye karar verirler. Açacakları orman alanına Hamit, Değirmenci Ahmet ve Güllü'nün annesi ortak olacaktır. İlk olarak yakacakları ormanı belirlerler, esen rüzgârın ateşi etkileyebileceği alanı hesaplarlar, yangını başlatırlar ancak rüzgâr yön değiştirmesiyle sınır komşuları Hacı Dursun'un yeni diktirdiği fidanlarından bir kısmının da yanmasına sebep olurlar. Değirmenci Ahmet, ormancılarla rüşvet karşılığında anlaşır, bu sayede açtıkları orman alanının sahibi olmalarının kolaylaşacağını düşünür.

Kendi tarlasının sınırında Değirmenci Ahmet ve Hamit'in orman açtıklarını ve kendi fidanlarından bir kısmının yandığını duyan Hacı Dursun için büyük bir fırsat doğmuştur. Başkalarının açtığı fındıklığa da sahip çıkarak hazıra konmak istemektedir. Bunun için mahkeme kâtipliği yapan Raşit Efendi'ye sahte belgeler hazırlatır, yalancı tanıklar bulur ve elli dönümlük tarlayı sahiplenir. Hacı Dursun'un çok geniş toprakları olmasına rağmen gözü doymamaktadır. Hacı Dursun, kasabanın ileri gelenlerinin, devlet görevlilerinin, yargı ve jandarmanın mensuplarıyla iyi ilişkiler kurarak topraklarını genişletir ve başkalarının topraklarını üzerine geçirir. Diğer yandan bir fırtına sonrası canını zor kurtaran Recep, kimliği ve gemici kâğıdını kaybetmesinin ceremesini boğaz tokluğuna çalışarak ödemektedir. Evraklarını çıkarma girişimi de yine devlet görevlilerine takılmıştır. Onu motorunda çalıştırmak isteyen Sefer Reis için ise Recep'in kimliğini ve gemici kâğıdını çıkarmak oldukça kolaydır. Sefer Reis, Recep'in evraklarını yeniletir ancak Recep'in kimliğini kendisine vermez. Recep bir yandan Hacı Dursun'un yanında boğaz tokluğuna çalışırken, diğer yandan kendisine rahatça seyahat ve iş olanağı sağlayacak belgeleri de Sefer Reis tarafından tutulmaktadır. Elinde evrakları olmayan Recep, adeta rehin düşmüştür.

Hacı Dursun'un oğlu Şemsi'nin yaptığı ahlaksızlıklar ayyuka çıkmıştır. Fabrikada çalışan kızları sıkıştır. Kasabada da Zeynel ve Hüsnü adlı yardımlarıyla birlikte çevreyi rahatsız etmektedir. Fabrikadaki kızların bazılarıyla kendi rızalarıyla oynayan Şemsi, kendisine karşılık vermeyen Güllü'nün peşine düşer. Güllü ise Recep'i sevmektedir ve sabahları fabrikaya erkenden gelip Recep'le sohbet etmeye ve onu tanımaya çalışmaktadır. Bu küçük yerde önce fabrikada çalışan diğer kızlar tarafından sonra da Şemsi tarafından durum sezilir. Şemsi bir yandan Recep'in gözünü korkutmaya çalışır ama bunda başarılı olamaz. Çünkü, kimliği bile olmayan Recep'in kaybedeceği bir şey yoktur.

Oğlunun Güllü'nün peşinde koştuğunu ve onu rahatsız ettiğini duyan Hacı Dursun, Güllü'nün yaşının küçüklüğünden endişeye kapılır. Endişeye kapılmasının nedeni ise Güllü'nün evlilik yaşında olmaması değil, bir cinsel birliktelik sonrasında oğlunun cezai işleme tabi tutulacağı korkusudur. Hacı Dursun yine kamudaki çetrefilli işlerini gördürdüğü Raşit Efendi marifetiyle Güllü'nün yaşını büyütür. Güllü'ye küçük yaştakilerin fabrikalarda çalışmasının yasak olduğu söylenerek yaşını büyütmeleri gerektiği bildirilir. Güllü ise Recep'le evlenebilmek için yaşını büyütmesi gerektiğinden buna rıza gösterir. İki taraf da Güllü'nün yaşının büyütülmesiyle kendi amaçlarına kolayca ulaşabilmenin hesabını yapar. Bütün kızların ilgi göstermek için bir işaretini bekledikleri Şemsi, Güllü'den beklediği karşılığı alamayınca, annesinin komşuya fındık ayıklamaya gittiği bir gece arkadaşlarıyla birlikte Güllü'nün evini basar. Güllü, pencereden atlayarak kendini bu baskından kurtarır.

Değirmenci Ahmet ve Hamit tarlalarını hileyle üzerine alan Hacı Dursun'dan tarlayı kurtarmak için Raşit Efendi'yle görüşür. Hacı Raşit, Hamit'e ormandan on dönümü kurtarabileceğini söyler. Bir gün Hacı Dursun yanına jandarmayı da alarak "açma" yapılan orman alanına gelir ve Ahmet'i, Hamit'i ve Güllü ile ailelerini tarladan çıkarmaya çalışır. Hacı Dursun kendi ırgatlarını Ahmet ve yanındakilere karşı kışkırtmaya çalışsa da başarılı olamaz. Tartışma sırasında Ahmet'in annesi Durdu Kadın ölür, Ahmet tabancasını ateşler ama

Hacı Dursun'a isabet ettiremez. Jandarma, Ahmet'i tutuklar. Şemsi ise bir gece yanına yeni yordakçısı Kara Ekrem'i de alarak Güllü'nün evini basar. Evin kapısı bu kez kilitli değildir ya da kilitlenmemiştir. Belki de fabrikada usta olarak çalışan Safiye tarafından Hacı Dursun'la dünür olacağı söylenerek gözü boyanan Güllü'nün annesi tarafından açık bırakılmıştır. Şemsi, Güllü'ye zorla sahip olur. Güllü'ye göre Şemsi'nin sevgi sandığı şey sahip olma duygusudur. Olanları herkes gibi Recep de duyar, Güllü hakkında kurduğu hayalleri yıkılır. Bir gözü denizde olan Recep, Sefer Reis'in İstanbul'a fındık taşıyan motoruna atlar ve kasabadan ayrılır.

3. KASABA İNSANININ YAŞAM MÜCADELESİ

Akçakoca ilçesinde geleneksel olarak üretilen tahıl ürünleri mısır, buğday ve sulak arazilerde pirinçtir. Karadeniz'de mısır, ekmekten tatlıya hatta bebek mamasına kadar çeşitli alanlarda kullanılır. O dönemde mısır Akçakoca için başlıca besin kaynağıdır. Buğday unundan elde edilen mamullerin kullanımı sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerle sınırlıdır. Kendi ihtiyaçları kadar ürettikleri bu ürünlerin yerine bir sanayi ürünü olan fındık üretimine uygun coğrafi ve iklimsel koşulları taşıması nedeniyle yoğun bir şekilde fındık dikimine başlanmıştır. M. Emiroğlu (1970: 86-87), bölge insanının fındık tarımına yönelmesini on üç madde altında toplamıştır. Bunlar, kooperatifleşmeden, çabuk ürün vermesine, elde edilen gelirin diğer ürünlerden yüksek olmasına, saklanmasına, nakli ve toplanmasının kolaylığına, iklim koşullarından, arazilerin uygunluğuna kadar birçok etken bulunmaktadır. Halkın kendi ihtiyaçlarını karşılayan mısır, buğday ve pirinç gibi ürünlerin dışında kasabaya artı değer kazandıran fındıkçılığın gelişmesi kasabanın ulusal pazarla, kapitalist ilişkilerle tanışmasına da olanak sağlamıştır (Emiroğlu, 1972). Kautsky'e göre (1990: 75), toprağın önemli bir özelliği verimliliği, bölgeselliği, pazarlara yakınlığı-uzaklığı durumudur Kasaba insanının fındık dışında yaşamını idame ettirebileceği iş alanları ise orman ve deniz üzerinden çeşitlenebilecek işlerdir. Denizde balıkçı veya gemici olmak bölge insanı için ulaşılabilir iş alanlarıdır. Ormanda ise orman işçiliği, kereste taşımacılığı yapılmaktadır. Romanın geçtiği deniz kıyısındaki Akçakoca kasabasında bölge insanı ekmeğini deniz veya topraktan çıkarmaktadır

Toprakla meşgul olmak denizde çalışmaya oranla daha güvenlidir. Deniz araçlarının uygun olmayan sığınma olanakları, o dönemin deniz taşıtlarının yetersizliği, iklim koşulları denizciliği daha güç hâle getirmektedir. Batan gemiler, motorlar; karaya vuran cesetler, cesedi bulunmayan denizciler üzerinden üretilen efsaneler sıradanlaşır. Tarımsal gelirin olmadığı ya da yetersizliği durumunda denize açılıp yaşamları pahasına mücadele etmek insanlar için bir seçenektir. Denizcilik insanları başka coğrafyalarla tanıştıran bir araç işlevini de görür. Hemen her gencin rüyasında bir gemiye, bir motora atlayıp çalışmak, para biriktirmek; biriktirdiği parayla toprak sahibi olabilmek, evlenmek, çoluk çocuğa karışmak vardır. *Karadeniz Kıyıçığında* adlı romanda anlatılan olaylara göre kasaba insanının toprak sahibi olabilmek amacıyla ormanları açmaktan başka çıkar yolu bulunmamaktadır.

Karpat'ın (1971: 15), "Türkiye'nin sosyal tarihini yazacak olanların ilk sağlam kaynağı şüphesiz ki edebiyat olacaktır" tezine uygun olarak "...kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşir ve az veya çok her olay veya şahıs, içinde olduğu zamanın izlerini taşır." (Narlı, 2002: 94). Bu nedenle bir coğrafyanın, bir kasabanın, bir köyün sosyal tarihini anlamak için bunların üzerine yazılmış roman, şiir, makalenin incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. *Karadeniz Kıyıcığında* romanında toprağın ve denizin bölge insanının yaşamındaki önemi görülmektedir.

3.1. Kasaba İnsanın Yaşamında Deniz

Karadenizin Kıyıcığında romanında deniz korkunç deneyimlerin mekânı olduğu gibi uzaklarda bir yaşam kurabilmenin umudunu taşımaktadır. Deniz sadece balıkçılık demek değildir; karayolları ve demiryollarının gelişmediği dönemde ulaşım genellikle deniz üzerinden sağlanmıştır. Deniz bir yandan kasabada üretilen ürünlerin dış pazarlara ulaştırılmasını mümkün kılarken diğer taraftan da kasabanın ihtiyaçlarını dış pazardan yerele taşımaktadır. Bolu dağlarından elde edilen kereste dahi Akçakoca üzerinden İstanbul'a, Zonguldak'a veya dış pazarlara ulaştırılmaktadır. Marmara bölgesi ağaç endüstrisi ve yakacak ihtiyacını uzun süre Akçakoca ve çevresindeki ormanlardan sağlanmıştır. Ayrıca Akçakoca, Osmanlı donanmasına gemi yapılan tezgâhların kurulduğu bir iskele olarak uzun yıllar hizmet vermiştir (Emiroğlu, 1970: 104). Keza diğer tersanelerin kereste ihtiyacı da deniz yoluyla ulaştırılıyordu. Ulusal ve uluslararası pazarlara yakınlığı-uzaklığı bir bölgenin önemini artırmaktadır (Kautsky, 1990: 75). En kullanışlı ulaşım yolu olan deniz, bu özelliğiyle de istihdam alanı oluştuyordu.

Bolu dağlarından kesilmişti bu direkler, hepsi de bir boyda... Çocukların söylediği maden direkleri bunlar olacaktı. Büyük bir motor gelecek, bu direkleri yükleyip götürecekti Zonguldak'a..."(KK,81) "Deniz patlayacak haaa! Lanet olsun, gene bir hafta yol kapanacak." (KK, 94)

Denizde fırtına veya şiddetli rüzgârlar nedeniyle ulaşımın aksaması dolayısıyla mal tedarik zincirinin durması demektir. Karada kendine gelecek kuramayanlar için deniz, umut üreten bir seçenek olarak durmaktadır. Askerliğini denizci olarak yapan Ahmet de zaman zaman böyle hayaller kurmaktadır.

Gün oluyor, kendi kendime, ulan Ahmet, diyorum, çek git! Gir böyle bir vapura, çalış! Canına yandığımın, seviyorum Akçakoca'yı. Fakir memleket, ama güzel memleket be! İlk yazın sonuna doğru bir açılıp yeşermesi var. Denizin suyu bile yemyeşil oluyor bu aylarda... Dupduru bir yeşil... Avuç avuç içesi geliyor adamın." (KK, 41)

Kasaba insanı için denizden kurtulmak kolay değildir. Doğa kasabanın kuzeyini denizle, güneyini ormanla kaplamıştır. Ekmeklerini doğayla mücadele ederek kazanmak zorunda olan insanlar için iki seçenek vardır.

“Şu denizin kıyısında mısın, sen arabacılık et, ben de değirmencilik... Gene de kurtuluş yok. Nasibimiz bu denizden... Belki de ecelimiz... Adaam sende, yaşayabildiğimiz kadar yaşarız.”(KK, 16)

Karadeniz insanının gözünde deniz demek yaşamın kendisi demektir. Deniz ekmektir, deniz evliliğdir, deniz çiftliktir, deniz tiryakiliktir, deniz bolluktur, berekettir...

“Bu aylar Karadeniz’in en verimli aylarıydı. En yağlı balıklarını bu ayda verirdi cömertçe. Uskumru, lüfer, levrek... Kınalı kınalı barbunlar, pırıl pırıl gümüşler, yıldızları üzerinde... Çek, Değirmenağzı’na savurduğun saçmayı, usuldan usuldan... Çıkan gümüşleri olduğu gibi silkele tavaya. Boşuna dememiş Karadenizli, Bu ayda denizden baban bile çıksa, korkma, ye!” diye.” (KK, 1), “Değirmenden çıkan Nuri, “Hey anam! dedi. Kalk da şu denize bak! Çarşaf gibi serilmiş ayağının altına, dümdüz. Ne kazması var, ne kök sökmesi... Rüzgârını tutturdun mu git de git! İşlemesini bilersen altın verir bu çiftlik sana!” (KK,66), “Deniz bu be! Sigara gibi, rakı gibi başka bir çeşit tiryakilik.” (KK, 41),

“Karadeniz böyleydi işte, zamanı gelince ne varsa alıp götürürdü. Buna karşılık ne veriyordu ki... O da adamına. Fakir fukara için bir hamsisi vardı gani gani verebileceği... Verince de verirdi haaa! Dağı, taşı doyururdu. Gübre diye dökülürdü bağa bostana.” (KK, 137), “Recep birden canlanıverdi, dimdik kalktı ayağa... Deniz çağırdı mı gideceksin ister istemez. Karşı duramazsın. Bizim ekmeğimiz denizkızının ağzında. Sen bakma bana, bir dirileyim, bağlasalar durmam!” (KK, 148)

3.2. Orman

Kasabada geleneksel tarım kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde uzun yıllar boyunca yapılmıştır. Başlıca tarım ürünleri mısır, buğday ve pirinç ekiminin yanında sebze ve meyve üretimi idi. Fındık tarımının yaygınlaşmasıyla ulusal pazarlarla kurulan ilişki ağı kasabanın sosyal ve kültürel yapısını değiştirmiştir (Emiroğlu, 1972).

“Değirmene her zaman için buğday gelmezdi. Mısırdı buralarda bulunan. Buğday geldi mi, öğütme payı olarak ölçeği tepeleme doldurmak pek haksızlık sayılmazdı.” (KK, 20)

Karadeniz’in bir başka geçim kaynağı ormandır. Yüksek kesimlerde orman köylüsü kereste tedariki işlerinde çalışırken, açma açarak ormanı fındıklığa dönüştürme işi romanda sözü edilen yıllarda hız kazanmıştır. Bölge insanı yoksullukla doğayı tahrip arasında tercih yapmak zorunda kalmıştır. Fındık alanlarını genişletme merkezden çevreye doğru yaygınlaşmıştır. Akçakoca’nın ekonomik yapısında da fındığın ağırlığı ve egemenliği ormancılığı arka plana itmiştir (Emiroğlu, 1970: 100). Ağacı, ormanı seven bölge insanı bir

yandan yeşili korumaya çalışırken bir yandan da doğayı tahrip etmiştir. “Yazık olacak ormana! dedi Ahmet. Bize de yazık! Orman yanmazsa biz yanacağız.” (KK,45)

Rıfat Ilgaz, kasabalının orman sevgisini dile getirirken halkın çektiği yoksulluğu da dile getirmiştir. Sanayi ürünü olan fındık bölge halkı için artı-değer demektir. Fındık ağacının altı-yedi yıl gibi kısa bir zamanda ürün vermesi halk için cezbedicidir.

Hamit, “Ne mi istiyorum... Alaplı yolunda bir açma sahibi olmak... Fındıkta çok iş var. Şimdiden başlarsak beş altı yıl sonra alırız ürününü.” (KK,17), “Biz girişelim mi, girişmeyelim mi derken millet çoktan fındıklık sahibi oldu, çıktı. Yakınlarda açma kalmadı. Fındığını toplamaya başlayan bile var, komşulardan. Bizimki Polatlı yolunda... Töngelli'nin oralarda... Ayazlı'dan geçiyorlardı. Buralar biz askerdeyken kestanelikti. Beş altı yıl içinde fındıklık olup çıkmış.” (KK, 42)

Görevleri ormanları korumak olan ormancılar, ormanları korumak adına fazla bir şey yapmamaktadır. Böylesine esnek tutumlarının merkezi idarenin rızası dışında gerçekleşebileceği düşünülemez. Ormanları yakan alevlerin, çıkan dumanların ilçe yöneticileri tarafından görülmemesi, bundan il idarelerinin haberdar olmamasını düşünmek akılcı değildir.

“Ormancılar gelir, zabıt tutup giderler... Şimdiye kadar ne yapıyorlarsa gene onu yaparlar. Sonra keyif için yakmıyoruz ya ormanı. Kestaneliği yakıp fındıklık yapacağız. Bunu ormancılar da biliyor.” (KK, 45)

3.3. Emek Sömürüsü

Rıfat Ilgaz'a göre Akçakoca halkı denizde fırtınalara, rüzgâra karşı verdiği mücadeleyi karada da doğaya karşı vermektedir. Halkın toplumsal yaşamda mücadelesi ise ulusal ve uluslararası tekellere bağlı yerli ağalardır. Uluslararası ticarete de açık olan bölgede; kapitali dolayısıyla iş ilişkilerini, tedarik zincirini elinde tutan kapitalist/burjuva/ağa/komprador farklı tonlarda da olsa benzer dili geliştirmişlerdir. “Ulan tuttuk, memleket kalkınsın diye pavruka¹ kurduk. Kimin umurunda. İş yokmuş memlekette. İşte iş. Çalışacak adam yok!” (KK, 93).

Hacı Dursun düzmece tapularla ele geçirdiği arazilerde fındık tarımı yapmaktadır. Bunun yanında bakkaliyesi, manifatura dükkânı ve fındık fabrikası bulunmaktadır. İlçeden dönen bütün para bir şekilde Hacı Dursun'un kasasına girmektedir. Paranın dolaşım ağında adeta bir baraj olan Hacı Dursun yerel bir ağa olmasının yanında fındığı dış pazarlara ulaştıran bir aracı/kompradordur aynı zamanda. Kasabayı kuşatan bir sömürü sistemi kuran Hacı Dursun, fabrikasında çalıştırdığı kızlara para yerine mal vermeyi tercih etmektedir. Nakit yerine bakkaliye veya manifatura dükkânına yönlendirdiği kızlardan bir kez daha kâr etmektedir.

¹ Fabrika.

En önemli değeri para olan Hacı Dursun, yaptığı yatırımları fakir fukaranın karnının doyması için yaptığını söyleyerek saygı devşirmeye, sömürü düzenini meşrulaştırmaya çalışır. Hacı'nın kurduğu düzende yeni evlenen de ona bağımlıdır çocuk sahibi olan da, hatta ölen de...

“Anası haber yollamış, beş lira yollasın, diye. Ben para mı kesiyorum ki burada? Ulan bunlara iki tane dükkân göstermişim. Koskoca iki tane mağaza... Biri manifatura, biri bakkaliye... Öylesine iki dükkân ki, yok yok! Memlekete hizmet bu kadar olur. Genç kızından, dul karısına kadar herkese açmışız pavrukanın kapısını, gelsinler çalışsınlar diye. Pavrukada çalışmak işine gelmezse, sırtlan çuvalını, götür evinde kır! Şurayı açalı bu yılınan üç yıl oluyor. Üstünü başını donatıp evermediğimiz kız kalmadı memlekette!” (KK, 94)

Kapitalizmin emek üzerindeki bakışı geçmişten günümüze hemen hemen hiç değişmemiştir. Kapitali temsil eden kişiliklerin en kutsal amacı görünüşte başkalarına ekmek vermek, onları yoksulluktan kurtarmaktır. İnsan onuruna yakışmayan koşullarda ücret ve çalışma koşulları altında sunulan işleri kabul etmeyen işçiler, iş beğenmemekle suçlanır. Kapitalizmin kendini meşrulaştırmak amacıyla sergilediği bu ortaoyunu değişik coğrafyalarda yüzyıllardır oynanmaktadır.

“...Şu var ki Hacı Emmi, dükkânda patiska, amerikan bezi, entarilik, şalvarlık alan kızlara zorluk çıkarmıyor, her isteyene fiş kesiyordu. Hemen hepsinin borçları kabarmıştı şimdiden. Bakkaliyeyi veresiye vermezken şekerine pirincine kadar hesaplıyordu Hacı Dursun. Hep böyleydi, Hacı'nın işleri. Fındık fiyatları yükseldikçe kızların da mevsim başında yükselirdi defter hesapları. Sonra birden keserdi satışları, bıçak gibi...” (KK, 118)

Değirmenci Ahmet ve Hamit'tin fındık tarlası sahibi olmaları Hacı Dursun tarafından engellenir. Hacı Dursun, insanların ekonomik bağımsızlıklarını kazanarak kendi boyunduruğundan kurtulmasını da engellemeye çalışmaktadır. “Bilmezsin Hacı'yı sen. İş çıkarır başımıza... Bu adamların gözü doymaz hiç. Memleketin yarısı onun. Neden tümü benim değil diye uyku girmez gözüne...” (KK, 46)

3.4. Bölgesel Bir Travma “Mükellefiyet Korkusu”

Romanda verilen örtük mesajlardan biri de zorla çalıştırılma yani mükellefiyettir. Türk toplumsal tarihinde iki mükellefiyet dönemi yaşanmıştır. Zorla çalıştırma (angarya) diyebileceğimiz mükellefiyet ilk defa Dilaver Paşa Nizamnamesi'yle resmi bir nitelik kazanmıştır. 1867 Dilaver Paşa Nizamnamesi ile Ereğli taş kömürü havzasından ve yakın on dört ilçeden 13-50 yaş aralığında sağlıklı erkekler altışar ay zorunlu olarak, sembolik bir ücret karşılığında çalıştırılmıştır. 1923'e kadar süren 1. Mükellefiyet Dönemi, Cumhuriyet'le beraber sonlandırılmıştır. Mükellefiyete uymayıp, zorla çalıştırmayı kabul etmeyerek firar edenler askere alınmış, asker olarak çalıştırılmıştır (Kara, 2011). Firar edenlerin

yakalandıklarında hapse atıldıkları, türlü cezalarla karşılaştıklarına dair öyküler yöre halkı üzerinde büyük bir korku ve baskı oluşturmuştur.

Ereğli Kömür Havzası denince akla gelen önemli bir konu, havzada uygulanan “*Ücretli İş Mükellefiyeti*”dir (Kara, 2011: 411). İkinci Mükellefiyet Dönemi olarak adlandırılan dönem ise 1940-1947 yılları arasında uygulamaya konulmuştur. Milli Korunma Kanunu adını taşıyan düzenlemeye göre tüm uygulama alanlarında özellikle Zonguldak’ta insan onuru ayaklar altına alınarak zorla çalıştırılmaya başlanmıştır. Bu kanuna göre tüm çalışanlar (köleler) mazeretsiz olarak işyerini ve işi terk edemeyeceklerdi. Mükellefiyet kapsamında olmayan bölgelerde de kanunda düzenlenen cezai yaptırımlar gerçeğe aykırı olarak diğer çalışanlar üzerinde de baskı oluşturmak amacıyla kullanılır.

“Nasıl izinsiz işini terk edebilir!” dedi. “Katiyen edemez. Büyük cezası var bunun. Yaptığı nedir biliyor musun Hacı Efendi?”, “Asilik!”, “Daha da büyük! Zonguldak’ta bu gibilerin peşine jandarma salıp hapse atıyorlar. Büyük suç bu.” (KK, 305)

Bölge halkı nüfus memurlukları vasıtasıyla askere çağırılır gibi madenlere çağrılmakta, mükellefiyet davetine uyulmadığı hallerde ise jandarma devreye girmekte ve “askeri zorlama” usulü ile şahısları maden ocaklarına teslim etmektedir. Pranga ve dayakla, zorla çalıştırılan bu kaçaklar için askeri bir tümen de kurulmuştur (Cipof, 2018). Maden dışındaki alanlarda da yapılan bu uygulama, salt Zonguldak Bölgesi’nin değil, tüm Türkiye emek tarihinin, belki de tüm Türkiye toplumsal tarihinin en önemli olgularından biridir (Cipof, 2018). Devletin bu ceberrut uygulaması fiilen Akçakoca kasabasında gerçekleşme de mükellefiyet kapsamına alınan köylerin varlığı bölge halkının üzerinde baskı yaratmıştır.

3.5. Yüzlerce Yıllık Hastalık “Rüşvet”

Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra kurulan Cumhuriyet rejimi ülkenin siyasi yapısını –kimilerine göre Jakoben- bir anlayışla (İrem, 2004; Türköz, 2021) değiştirmiş; toplumsal, kültürel kodlara nüfuz eden rüşvet, kayırma, nepotizm gibi alışkanlıkları değiştirmekte aynı başarıyı gösterememiştir. Fuzulî’nin Şikayetname’sinde “*Selam verdim, rüşvet değil deyu almadılar.*” serzeniş Cumhuriyet Dönemi sanatçılarının yapıtlarında başka formlarda görülürken bir toplumsal gerçekliği aktarmaktadır.

Hacı Dursun’un devlet dairelerinde işlerini gördürdüğü Raşit Efendi, yerel yöneticiler üzerinde sermayenin nüfuzunu kullanmaktadır. Mahkemelerde beş yıl kâtiplik yapanların memurluktan ayrılmaları durumunda davavekili olarak davalara girebilme olanağının bulunması (KK.175), okuma-yazma oranının oldukça düşük olduğu bir dönemde kendisinin yerel kamu görevlileriyle rahatça ilişki kurmasını sağlamaktadır. Ayrıca Raşit Efendi, rüşvetlerin dağıtılması ve yalancı tanıkların temini işlerinde aracılık rolü üstlenmektedir. Hacı Dursun’dan aldığı paranın önemli bir kısmını da kendi payına almaktadır.

Güllü'nün yaşını büyütme için Hacı Dursun jandarma işbirliğinde bir mizansen planlamıştır. Maarif memuru yaşı küçük olduğu halde Hacı Dursun'un fabrikasında çalışan kızları görmemekte ancak özel olarak Güllü'nün yaşını büyütme için düzenlenen mizansene Hacı Dursun'un ricası üzerine katılmaktadır.

“İyi ama durup dururken de kıza, gel senin yaşını büyütelim nasıl deriz?” diyemeyiz! Ama maarif memuru elindeki kanuna dayanıp, fabrikada mektep yaşındaki kız çocuklarını çalıştırıyormuşsun diye kapıya iki jandarma gönderirse...”,

“Gönderdi mi yoksa?”,

“Nasıl gönderir! Hele bir göndersin bakalım...” ,

“Eeee?” Gönderemez göndermesine emme, ben gidip rica edersen çıkamaz sözümünden, hemen yollar iki jandarma... Yarından tezi yok gönderir de...” (KK, 182-183)

Hacı Dursun'un oğlu Şemsi, her zamanki gibi şımarık davranışlar sergilemeye devam etmektedir. Başöğretmenin yolunu kestiğinde Hacı Dursun'un tavrı bir kasaba tüccarının öğretmenle yaşadığı çatışmayı değerlendirmeye değerdir. Öğretmen haklı da olsa kasabanın ileri gelenleriyle iyi geçinmek zorundadır. Kasabada rahatça yaşamasının koşulu budur. Rıfat Ilgaz, kamu görevlilerinin kaderinin yerel inisiyatif tarafından kolayca belirlendiği gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

“Geçen gün başöğretmenin önüne çıkmış. Zorla yatıştırmışlar adamcağızı...Yatışmayı da ne yaparmış. Keskin sirkenin küpüne olur zararı. Eğer şunun şurasında burnu kanamadan oturmak istiyorsa, ilk evvela bizimle iyi geçinsin.” (KK, 94)

Benzer şekilde bir başka olayda Şemsi ve arkadaşları belediye memurlarına saldırmışlardır. Sıradan yurttaşın yapması durumunda cezai işleme tabi tutulacağı eylemler karşısında eşrafa ayrıcalıklı davranılması, bir yandan yerel nüfuz sahiplerinin halk üzerindeki gücünü pekiştirmekte bir yandan da kamu görevlilerini itibarsızlaştırmaktadır. Günümüzde de zaman zaman benzer olayların yaşandığı iddia edilmektedir.

“Geçen gün Tekkol'un kahvesinde indirmiş camları. Geç geldi diye kahvesi...Kim, Şemsi mi indirmiş camları, adamları mı?” diye sordu Hamit.” Canım ha Şemsi indirmiş ha adamları! Kazım'ın Zeynel'le Reşide'nin Hüsnü... İki de bir işaretine bakıyor Şemsi'nin... “Eee sonra?” diye sordu Hamit. Sonrası gitmişler karakola, İsmet Çavuş birer kahve ısmarlamış onlara! Geçenlerde belediyenin adamları... Şu fabrikadan atılan fındık kabukları dereyi dolduruyor, bir daha atmayın, diyecek olmuşlar... Toplamış

kafadarlarını, dediğine diyeceğine pişman etmiş belediyenin memurlarını.”
(KK, 24)

Recep, fırtınada kaybettiği nüfus kâğıdını ve gemici kâğıdını çıkartabilmek için Liman Dairesi'ne gitmekte ve sürekli olumsuz yanıt almakta, Hacı Dursun'un yanında boğaz tokluğuna çalışmaya devam etmektedir. Recep'in kendi adına çıkartamadığı belgeleri Sefer Reis rahatlıkla çıkartabilmiştir. “Geçen gün bir sandal atıp Liman Dairesi'ne götürdüm, gemici kâğıdı için. Nüfus cüzdanın yok, biz ne yapalım, dediler.” (KK, 41)

Rüşvet, yüzyıllardır süren yaygın toplumsal hastalıklarımızdan biridir. Kasabada rüşvet, orman talanında, kamu işlerini gördürmede sık kullanılmaktadır. Kuşkusuz rüşvet ilişkisi kurabilmek için, rüşvet verebilecek mali yeterlilikte olmak gerekir. Ormanların yakılması ile eş zamanlı olarak işleyen rüşvet çarkı büyük bir doğa yıkımına yol açmıştır. Cumhuriyet yönetimi, Osmanlı'da saltanata ve ayanlara ait olan büyük toprakları toprak reformu yoluyla halka dağıtamamıştır. Ancak kamu arazilerine köylünün el koymasını görmezden gelen Erken Cumhuriyet idaresinin böylece yoksul köylünün yaşamını sürdürebilmesi için gerektiği kadar toprak sahibi olmasına göz yummuştur. Böylece mülkiyetin önemli bir kısmının devlette olduğu ancak köylülerin tarım yapabileceği bir toprak yönetimi, bir bakıma esnek mülkiyet sistemi yaratıldığı söylenebilir.

“Geriden gelen Hurşit, koluna girip yürümeye başlamıştı. Ahmet, dedi. Böyle ucuz kurtulamazsın elimizden. Bana kalsa hava hoş! Arkadaş bırakacağı benzemiyor yakanı. Bütün açma sahibi olanları geçtiği yoldan sen de geçeceksin!” (KK, 55)

Değirmenci Ahmet, ormanı yaktıktan sonra evine dönerken oldukça temkinli davranmasına karşın ormancılara yakalanmıştır. Üzerine sinen gaz kokusu yakalanmasına yetmiştir. Rüşvete alışkın olan orman koruma memurlarından “iyi polis” olan Hurşit konuyu açmıştır. Ahmet de dünden razıdır. Toprak sahibi olmanın koşullarından biri orman ve tapu idareleriyle iyi geçinmektir. İyi geçinmenin turnusol kâğıdı ise verilecek rüşvettir.

“Anladık. Nedir ceremesi bu işin?” “Şimdilik yüz lira... Yanımda yok diyeceksin, biliyorum. Akşama gelip değirmenden alırım. Tamam mı?”, “Ahmet'in içine bir dinginlik yayılıvermişti. Mal sahibi olmuş, ormancılara rüşvet veriyordu işte! Orman İdaresi resmen bu yangın kesimini onun kendi malı gibi tanıyacak demektir bundan sonra. Yüzlerce dönüm fındıklık, hep böyle çıkmamış mıydı ortaya? Fındıkçılık başlamadan önce ormanlar, mahallenin içine kadar gelmiyor muydu? Her yıl biraz daha gerilere itile itile, kasabadan uzaklaştırmış, köylerin bile ötesine atılmıştı. Tüm ilçe, silme fındıklık olarak çıkacaktı bu gidişle. Nasıl mı olacaktı? Hep böyle böyle işte! Ormancuların eline elli kâğıt, yüz kâğıt kıstıra kıstıra!” (KK,56).

İlkel kapitalist/komprador formunun yerel prototipi olarak Hacı Dursun, teknolojinin kasabaya getireceği sosyal ve kültürel yararları görmemekte, kasabaya elektrik gelmesi

durumunda daha az sayıda işçiye ücret ödeyeceğinin hesabını yapmaktadır. Ayrıca, ancak kamu gücüyle yapılabilecek bir yatırımda kendi payının olduğunu belirterek güç devşirmektedir. Ayrıca yerel ölçekte bir kapitalist olan Hacı Dursun teknoloji ile kâr denklemini çoktan çözmüştür.

“Kaymakam’a gidiyorum! dedi. Elektrik getirtiyoruz da... Bundan sonra gaz lambası yok! (...) Gaza yeniden zam yapılmasın da..., dedi Tekkol Fahri. Bizim elektrik melektrik neyimize. (...) Elektrik gelecek ne demek biliyor musun? Değirmenağzı’na çark kurulacak demek.. Çark kurulunca da... (...)Gelecek sene, bu adam azmanı Recep de barınmayacak buralarda. Elektrik gelince, bu adam azmanını kim doyurup duracak babasının hayrına.” (KK, 289).

3.6. *Karadeniz Kıyıcığında Romanında Kadın “Emek, Statü, Namus”*

Karadeniz Kıyıcığında adlı romanda Akçakoca özelinde Batı Karadeniz kadınının toplumsal konumları, aşkları, yoksullukları, emeklerinin sömürülmesi, doğayla mücadeleleri, toplumun kadına bakışı olayların gelişimi sürecinde irdelenir. Karadeniz’de kadın üretici bir güç olarak erkeklerin yanında çoğu zaman da erkeklerden daha önde yer almaktadır (Altunkaya, 2022). Emegi sömürülen kadının bu sömürüden kurtulmasının tek yolu varlıklı biriyle evlenerek tüketici konuma geçmesidir. Fındıklık açmak için Ahmet’i ikna etmeye çalışan Hamit’in söyledikleri, erkeğin kadın emeğine bakışını sergilemektedir. Erkekler denizle ilgili işlere yatkınlıklarını geliştirirken toprak işlerini kadınlara bırakmıştır. Kadın her anlamda bağımlıdır; erkek kasabayla bağıni koparabilecek denize yönelirken, kadın toprakla bağlanmıştır, sabitlenmiştir. Topraktan kurtulabilen kadın bir başka ağa, kocasının evine bağlanmaktadır. “Sözü biz erkekler verelim de, işi karılara yıkarız sonrasında. Cuma sabahı erkenden gel al bizi evden. Söylerim yarın akşam anana.”(KK, 19)

İlgaz, erkeğin kadına bakışını yine kadının ağzından eleştirir. Ahmet’e borç verme isteğine karşı çıkan Ahmet’in “Karı parası yemeye alışmadık.” demesine isyan eder Raife... Raife, Ahmet’in bu davranışını iki yüzlü bulmaktadır. Raife kaşlarını çatarak:

“Bırak” dedi. Söyletme beni! Karı parası yemezsiniz öyle mi? Kızınız kısırağınız fındıklıklarda didinir. Siz kumar oynarsınız, yalı kahvelerinde. Git, kaynatama sor, o da yemez karı parası.. Açmayı biz açarız kaynanamla, biz sökeriz kökleri... Taşını toprağını biz temizleriz. Fideleri diker, diplerini kazırız... Zamanı gelir toplar, harman ederiz. Alıcının ambarına kadar biz taşırız sırtımızda. Hesap görür kaynatam, kaç kuruş aldığını söylemez bize. Hakkımız, birer yazmayla birer şalvar. Kadın olmak, köle olma gibi bir şey bizim buralarda.” (KK, 250)

Erkeğin kadına bakışına isyan eden Raife, bir başka yerde Ahmet’e karşı beslediği duygularla toplumsal yapı karşısında direnemeyerek bir kadının vermeyeceği tavizi

verebileceğini ve toplumsal bakışa teslim olacağını dillendirmektedir. Sevdiği adamın genç bir kızla evlenmesine rıza göstereceğini söylemektedir.

“Evlensin! dedi. Söylüyorum ona! Dul karı almazmış beyzadem. Genç kızın benden ayrı boynuzu, kulağı var ki? Bak kardeş, söyle sen ona! Uzatmayın bu işi. Bütün memlekete rezil kepaze ettim kendimi onun için. Kimin peşinde dolaştığını biliyorum. Söyle ona sen, anlar, o! Yok eğer genç kız istiyorsa, öylesini de bulurum ben. Kendi elimle bulurum kör olayım.” (KK,71)

Fabrikalarda, tarlalarda düşük ücretlerle çalışan kadın, emeğin ucuz istihdamıdır. Kadınlar düşük ücretlerinin yanı sıra erkeklere göre daha ince parmaklara sahip olmalarından dolayı fındıkları kabuklarından ayırma işinde tercih edilmektedirler. Kadın emeği ucuz olması, esnek üretime uygunluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı olumsuz koşullar gibi nedenlerle fındık kırma fabrikalarında uzun süre tercih edilmiştir. “Nereye? Fındıklıkta çalıştırmaya mı? Kadın ırgatın ucuza geldiğini o da mı anladı yoksa?” (KK, 366)

Kadınların fabrikada da çalışması ve Hacı Dursun’un oğlu Şemsi’nin kendisini kızların da sahibi olarak görmesi, tacizlerde bulunması, Ahmet ve Raife’nin birlikteliği ilgiyi kadın cinselliğine çevirir. Kadın, namus kavramının somut göstergesi olarak değerlendirilse de kimi örneklerde cinsel bir obje olarak görülür. Dulluk, kapalı toplumlarda olumsuz bir durumdur ve pejoratif anlamda ele alınır. “Doğru demek, senin için söylenenler... Bunlar hep dul karı dedikoduları...” (KK, 24)

“Bir ara Hamit’e tebelleş olmuştu bu kadın. Onu geçen güz Düzce’ye götürmek için arabasına almıştı. Daha başka kadınlar da vardı arabada. Hava gene böyle soğuktu. Üzerlerine çektikleri battaniyenin altından onun bacaklarını okşamıştı da hiç orali olmamıştı. Dönüşlerinde kimse yoktu arabada, Raife’nin altı yaşındaki çocuğundan başka. Çok ateşli kadını doğrusu!” (KK, 37)

Fabrikada çalışan bazı kızların varlıklı bir koca bulmak umuduyla Şemsi’nin tacizlerine ses çıkarmaması, hatta Şemsi’den hamile kalmaları karşısında Güllü’nün sözleri kasabada kültürel, sosyolojik ve ekonomik farkların yarattığı durumu özetler. “Onlar kimseyi sevmezler... Onlar bizim gibilerle yatmak isterler. Söyle bakalım, Şemsi seni seviyor mu?” (KK,342) diyen Güllü, farklı toplumsal sınıflara ait olan insanların birbirine bakışını, Şemsi’nin kişiliğinde varlıkların sergilediği davranışı kavramıştır.

Şemsi’yle birlikte olan ve hamile kalan Hacer, yaşadığı mağduriyeti erkeklerin oluşturduğu bir algı dünyası içinde değerlendirmektedir. Bu nedenle, hamile olduğunu bilmesine karşın saklamayı tercih etmesi, toplumsal cinsiyetin kadın ve bedeni üzerinde oluşturduğu denetleyici, hegemonyacı algıyla yakından ilgilidir (Zambak, 2017: 368). Hamile kaldıktan sonra intihar etmeyi düşünmekte ve son bir umut olarak Şemsi’nin kendisine acıyarak evlenebileceğini düşlemektedir. Bunu duyan Güllü, annesi ile birlikte İstanbul’a

veya başka yerler gitmesini önerir ancak Hacer, kardeşi Hüseyin'den de çekinmektedir. Şemsi'nin ve yarıdakçılarının öngöremediği bölge insanının taşıdığı namus algısı ve göstereceği tavrıdır. Yazar, bu konuda mağdurun sözleriyle uyarıda bulunmaktadır. Hacer, içine düştüğü durumdan erkek kardeşinin öncelikle kendisini sorumlu tutacağını bilmektedir. Hüseyin'in olayı İstanbul'da duyması halinde katlanabileceğini Akçakoca'da duymasıyla deliye döneceğini söyleyerek olayın duyulmasının yaratacağı "mahalle baskısına"¹ dikkat çekmektedir. "Ya Hüseyin duyarsa ne yapar beni!", "Er geç duyacak... İstanbul'da duyarsa katlanır, burda duyarsa deliye döner. Adam içine çıkamaz olur." (KK,343)

Benzer şekilde Güllü de tecavüze uğradıktan sonra ya namusu kirletilmiş bir kadın olarak yaşamına devam edecek ya Şemsi'den şikâyetçi olacak ya da Şemsi'nin kendisiyle evlenmesini bekleyecektir. Yazar, içinde bulunduğu duruma akılcı çözümler bulan Güllü'nün sergileyeceği tavrı okura bırakmaktadır.

Kendini fabrikada çalışan kızların sahibi olarak gören Şemsi'nin her türlü ahlâksızlığı yapmaya hakkı olduğu da yarıdakçılar tarafından dillendirilir. Onlara göre, parası olan taciz de edebilir, tecavüz de... Suç algısı toplumdan topluma, zamandan zamana değişebildiği gibi mağdur ile zorbanın kimliğine göre de değişebilmektedir.

"Yaaa! İşte böyle yarenim!" dedi Zeynel. "Birinci sefer atlatmıştı bizi Güllü, ama bu sefer düştü tongaya. Kaleyi içerden yıktık! Paranın açamayacağı kapı var mı acep yeryüzünde. Huriş Kadın Şemsi'den iyi damat mı bulacak?" (KK, 87)

Karadeniz Kıyıcığında romanında yapılan betimlemelerde ve olay kurgularında bölge kadını tanımak olasıdır. Sezer de (1991) *Karadeniz Kıyıcığında* ve *Yıldız Karayel* romanları Karadeniz kadınının romanı olduğundan söz etmektedir. Hacı Dursun, mirasının oğluna kalacağını söylerken kızlarını evlattan saymamaktadır.

"Ulan sen onunla bir misin? Sen benim bugüne bugün oğlumsun. Bugün bir emr-i Hak vaki oldu da gözlerimi bir yumdum mu bu pavruka kimin? Üç kızı evlattan saymazsan, senin! Öyle değil mi?" (KK,114)

Komprador/ağa Hacı Dursun'un değerler silsilesinde devlet memurluğu gibi toplumca kabul görmüş meslekler yerine gelir getirici işler makbul sayılmaktadır. Hacı Dursun devlet memurluğunu küçümsemektedir. Geleneksel tarımda yılda iki-üç ay çalışarak bir memurun yıllık gelirini kazanan bölge halkı için de yakın zamana kadar durum farklı değildir. Varlıklı aileler çocuklarını evlendirecekleri gelin veya damat adayını belirlerken olarak öncelikle varlıklı ailelerin çocuklarını tercih etmektedirler.

¹ "Mahalle baskısı" kavramını sosyoloji literatürüne Şerif Mardin 2007'de yaptığı bir söyleşiyle kazandırmıştır. 2007'den bu yana daha çok siyasal çözümlemelerde kullanılan "mahalle baskısı" literatürde yeni bir kavram olmasına karşın toplumsal yaşamımızda tarihsel bir gerçeklik olarak yer almaktadır.

“Elin çulsuzunu gelin diye bu eve sokmam, anladın mı? Büyük kız da böyleyken böyle, dedin de kaptırdık iki buçuk kuruşluk memur parçasına. Kızı yarım arşın kravata kul köle ettik.” (KK, 287)

3.7. Ekonomik yaşamın kanserli hücresi “Tefecilik”

Para ilişkisinde kanserli hücre olarak nitelenen tefecilik (Yüksekkaya, 2013) bireyin acil nakit paraya ihtiyacı olduğunda gerçekleşen bir olgudur. Sadece ticari alanda karşılaşmadığımız tefecilik, para alış-verişinde paranın kendisinin üretim metaı olarak piyasada dolaşımıdır. Dinen haram, kanunen suç olmasına rağmen içinde bulunduğumuz coğrafyada paradan para kazanmak, tefeciye borçlanan insanların tüm birikimlerini yitirmelerine tanık olmak sık karşılaşılan olaylardır. Tefecilik iki şekilde uygulanmaktadır: Birincisi para karşılığında para ödenmesi, ikincisi ve bölgede yaygın olanı ise para karşılığında ürünün peşin satılmasıdır. Fındıkta ise tefecilik, henüz ürün dalda belirmeden günlük rayicin çok altında bir para karşılığında satılmasıyla gerçekleşir. Üretici hasat zamanına geldiğinde hasat ettiği ürün doğruca borcu karşılığında tefeciye gitmektedir. Bir sonraki ürüne kadar üretici beş parasız kalmakta, yine tefecinin eline düşmektedir ta ki toprağı elinden çıkana dek (Erdem, 2021). Rıfat Ilgaz'ın, bölgede kanayan bir yara haline gelen tefecilik sorununu da romanında işlemesi toplumsal gerçekçi bir yazar olduğunu bir kez daha göstermektedir.

“Melenli diretiyor, fındıklarını ucuza kaptırmamak için bin dereden su getiriyordu.” Sana on dönümlük fındıklık ipotek ediyorum! diyordu. “Bu fiyata nasıl kapatırsın fındığımı? Hiç olmazsa beş yüz lira daha koy üstüne!” (KK,176) Hacı Dursun'un hiç minneti yoktu. “Canın isterse...” diyordu. “Sana kuru para bin beş yüz kâğıt veriyorum, bin altı yüz liralık da mal...”(KK,176)

Acil ihtiyacı olanın koşulları yaratmayacağıının, var olan koşullara rıza göstereceğinin bilincinde olan Hacı Dursun taviz vermemektedir. Paraya ihtiyacı olan Melenli Yakup tefecinin ağına düşmüştür bir kere, çırpınışları boşunadır.

“Peşin parayla bunları bin kâğıda alamazsam yüzüme tükür. Dügün acele olmasa, gelip yüzuyu dökmezdim sana. Ocağına düştük diye mi? Sen söyle, Raşit Efendi kardeşim, iki yüz yirmi kuruşa fındık mı verilir? Biliyorsun, geçen sene dört yüz yirmiden gittiğini.” (KK,176)

Değirmenci Ahmet'e borç para vermek isteyen sevgilisi Raife'nin bu teklifini Ahmet'in kabul etmeye yanaşmaması üzerine verdiği yanıt ilginçtir. Bingüller'in dudu Raife, kasaba halkının tefeciler tarafından sömürülmeyi kanıksadıklarını vurgulamaktadır. “Eğer dara düşersen...”, “Kolay... Tefeciler sağ olsun!”, “Alışmışsınız, iki kat üç kat faiz vermeye.” (KK,250).

Benzer durumlar sosyoloji araştırmalarında da dile getirilmiştir. Mübeccel B. Kıray'ın *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası* adlı araştırmasında şöyle demektedir:

“Köylünün, ürünün yetiştiği dönem dışında paraya ihtiyacı çoktur. Bunu en kolay tüccarından sağlamaktadır. Gerekli parayı gerektiği anda hiçbir formaliteye gerek göstermeden tüccarı verir. Daha sonra çok yüksek faiz ödeyse, bütün geleceğini onun eline teslim etse de, o anda gereği olan parayı hemen temin etmesinin köylü için hayati önemi vardır.” (Kıray, 2000: 89).

3.8. Dini Yaşam ve Bir Gelenek Olarak Gerdek Alayı

Romanda dine ilişkin olumsuz sayılabilecek tek örnek Hacı Dursun tiplemesidir. Hacı Dursun kasabadaki tüm olumsuzlukların müsebbibi olarak resmedilmiştir. Hacılık müessesesi din boyutuyla ilgili çağrışım yapsa da yazar Hacı Dursun’un dine önem vermediğini dinle ilgili bir şahsiyet olmadığını aktarmayı ihmal etmemiştir. Hacca gitmenin, hacı olmanın zaman zaman sosyal statü kazanma aracı olarak değerlendirildiği gözlenmektedir.

“Ufak kız gitti mi mektebe?”, “Gitti!”, “Hangisine?”, “Kuran mektebine”, “Parmak kadar uşağı niye gönderiyorsun bu soğukta? Ortaçarşı Camisi’ne müezzin mi yapacaksın? Eksik olsun onun öğreneceği Kuran ...” (KK,285)

Hacı Dursun önce kızının hangi okula gittiğini öğrenmekte, Kuran öğrenmeye gittiğini öğrenince de kızgınlığını ifade etmektedir. Akçakoca’da yerleşik bulunan Yukarı Mahalle halkı o dönemde köklerinden tamamen kopmamış, geleneklerini devam ettirmektedir. Yazarın aktardığına göre, bunun bir örneği düğünlerde yapılan “Gerdek Alayı” geleneğidir. Dinsel ve geleneksel motifler taşıyan Gerdek Alayı, camide başlar, imamın önderliğinde ve damadın sağdıç eşiğinde gerdek odasına girinceye kadar sürer. Günümüzde kaybolan bu gelenek bir eğlence çeşitliliği de katmaktadır insanların yaşamına.

“Mahallenin bütün kalburüstü kızları, cami avlusu ile Sefer Reis’in evine giden sokak üzerindeki evlerin pencerelerine ikişer üçer dağılmışlar, ellerindeki meşalelerle geçecek olan gerdek alayını görebilmek için taa akşamdan yerlerini almışlardı. Camiden çıkacak olan güveyi, kendileri için gelecekmiş gibi, bütün dişilikleri üzerinde, bekliyorlardı fıkır fıkır... Kesik gaz tenekelerinden yapılma meşaleler yakıldı. Güveyin çıkmasıyla birden şenleniverdi ortalık. Kemal, sağdıçının yanında soluk bir yüzle dikiliyordu. İmamın katılmasıyla alay yola düzüldü.” (KK, 380).

Romandaki Hacı Dursun’un taşıdığı “Hacı” unvanının dışında dini terminolojiyi çağrıştırabilecek olumlu ya da olumsuz bir bölümle karşılaşılmamıştır.

3.9. Akçakoca “İki Çarşılı, Çok Kültürlü Bir Kasaba”

Rıfat Ilgaz, Aşağıçarşı ve Ortaçarşı olarak tanıttığı alışveriş merkezleri Çuhallı Çarşısı ve Merkez Çarşı (Kızlarağası Çarşısı) adıyla günümüzde de mevcuttur. Antik çağlarda dere

ağızlarında kurulan Emperionlar'a¹ benzer şekilde Deredibi Deresi'nin denize döküldüğü Çuhallı Çarşısı ve Orhan Deresi'nin denize döküldüğü Merkez Çarşı'da olmak üzere iki pazar kurulmuştur. Dere ağızlarında kurulan benzer yerleşim karakteristiği tüm Karadeniz'de görülebilir. Kasabanın eski merkezi deniz ulaşımına ve emtia depolamaya daha müsait olan Çuhallı Çarşısı'ndadır. O dönemde Akçakoca'nın ticari ve idari merkezi Çuhallı'dadır.

Akçakoca, özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Batum, Artvin, Rize ve Trabzon'dan yoğun göçe maruz kalmıştır. Doğu Karadeniz'den göç edenler genellikle geldikleri coğrafyanın özelliklerine benzettikleri noktaya kendi yerleşkelerini kurmuşlardır (Okan, 2007: 82-87). Çuhallı Çarşısı'nın içinde bulunduğu Osmaniye Mahallesi ve daha sonra Doğancılar köyünden ayrılarak Ayazlı Mahallesi adını alan yerleşim yeri Lazların ve Gürcülerin yerleşim için ilk tercihleri arasındadır. Kuşkusuz her iki çarşının nüfus yapısı homojen değildir. Etnik olarak Lazların yoğunlaştığı Çuhallı Çarşısı ile yerli Türklerin ağırlıklı olduğu Merkez Çarşı arasındaki ayrışma, kültürlerin temasıyla neredeyse yarım yüzyıl yaşanan kültür şoku; etnik gruplar arasındaki evliliklerin artması, okullaşma, iki merkez arasındaki yerleşim boşluğunun dolmasıyla (Okan, 2002: 96) yakın zamanda azalmaya başlamıştır. Kasabaya göç eden diğer etnik grupların entegrasyonu eğitim yoluyla sağlanmıştır.

Kasabanın ticari ve idari merkezi olan Aşağıçarşı'daki (Çuhallı Çarşısı) dükkânların sahipleri Kızlarağası Çarşısı'nda ikamet etmektedirler. Sabahları ticaret amacıyla dükkânlarını açan esnaf, akşamları evlerine dönmektedir. "Gündüz gideriz kâr için/Akşam döneriz yar için." (KK, 58). Zamanla kasabanın hem idari hem de ticari merkezi Kızlarağası Çarşısı'na kaymıştır.

Türkiye gibi çok kültürlü bir toplum olan ABD'de, yirminci yüzyılın başlarında da Roosevelt'in göçmenlerin Amerikan toplumunun en önemli gücü olduğunu savunurken onlardan bir şeyi beklemeye de hakkı olduğunu düşünüyordu (Şan ve Haşlak, 2012: 32). Benzer şekilde genç Türkiye Cumhuriyeti gibi Akçakoca'nın da çok kültürlü sosyolojik yapısı gereği Batum ve Hopa'dan gelen göçmenlerden Türk ulusu yaratma çabalarına rıza göstermelerini bekleniyordu. Nitekim zaman içinde ilçede yaşayan Lazlar, Gürcüler, Abhazlar, Çerkesler ekonomik, sosyal ve siyasal yaşama katıldıkça kendilerinden beklenen rızayı göstermişlerdir. Farklı kültürlerin kaynaştığı eritme potasına (melting pot) katılarak Türklük Sözleşmesi'ni² (Ünlü, 2014:1) imzalayanların ürettiği Akçakocalılık kimliği, etnik kimliklerin üzerinde inşa edilmeye başlamıştır. Etnik kimlikler günümüzde kendini diğerlerinden ayırıştırıcı/çatışmacı bir özellik taşımamakta; sadece bir köken ve aidiyet statüsü sağlama işlevi görmekte olup ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir.

¹ Antik çağlarda kurulan pazar.

² Ünlü'nün Türklük Sözleşmesi dediği bu içirme ve dışlama süreci, devlet ve Türkleşmeyi kabul eden çeşitli Müslüman etnik gruplar arasındaki karşılıklı bir anlaşmadır (Ünlü, 2014: 1).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Karadeniz Kıyıcığında romanında küçük bir kasabada gelişen olayları anlatan yazar, toplumsal yapıyı gerçekçi bir dille aktarmıştır. Yoksulluk koşullarında yaşayan halkın içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi için mücadele etmesi gerekmektedir. Romanda, Güllü ve Recep, durumlarını kabullenmiş, kaderlerine razı olmuş, gerçeklik karşısında mücadeleden kaçmayı tercih etmişlerdir. Kasabada, Hacı Dursun'un sömürebilmesi için nesne konumundaki halkın bir başka açmazı da devlet görevlileriyle doğrudan iletişim kuramamasıdır. Anlatılan öyküler, ortak dilin rüşvet ve çıkar olduğu kasabada bu dile sahip olamayanların yazgısıdır. Kamu görevlileri, Raşit Efendi'nin kurduğu sosyal ilişkiler ve rüşvet ağıyla varlıklılardan çekinmektedir. Halkın kamu gücü karşısında edilgen tutumu gerçekliğe uygun olmakla birlikte zaman zaman isyanı da gerçekliğe uygun olarak aktarılmıştır.

Kıray (1964), araştırmasının ilk sayfalarında Türkiye'nin sosyolog ve antropologların araştırma listelerine hemen hemen hiç girmemiş ülkelerden biri olduğunu dile getirerek tarihçilerin, iktisatçıların, siyasal bilimcilerin ve başkalarının ülkemizi çeşitli yönlerden incelediğini ve birçok güzel eser ortaya konulduğunu belirtirken sosyolojik ve antropolojik yönden ise olgulara dayanan ampirik çalışmaların iki elin parmakları ile sayılabilecek kadar az olduğuna vurgu yapmıştır (Kıray, 2000: 11). Kıray'a göre (2000: 11), Batılı olmayan fakat Batılılaşmaya ve sanayileşmeye benzerlerinden çok daha önce başlamış bir toplum olarak Türkiye şehirlerinin en uygun laboratuvar-toplum özelliklerini taşıdığı açık bir gerçektir. Emiroğlu'nun (1972) Akçakoca'nın Edilli köyünde yaptığı çalışmada elde ettiği sonuçlara göre, köylüler toplumun ihtiyacına cevap veren, toplumun kültürü ile uyuşan, ucuz sağlanan değişimleri kolayca kabul etmekte; buna karşılık inançlar, kadın-erkek ilişkileri gibi içinde bulunulan kültür tarafından kuvvetle desteklenen tutumlar yavaş bir değişme içerisinde (Arslan, 2019: 165). Bu bağlamda Rıfat Ilgaz'ın öğretmenlik yaptığı kasabadaki gözlemlerine dayanarak kurguladığı eserin dönemin sosyolojik yapısını kavramada önemli olacağı açıktır.

Romanda kurgulanan olayların ve yaşananların gerçeğe yakın/uygun olduğu düşünülmektedir. Yaşananlar, "hayatın olağan akışına uygun olarak" toplumsal gerçekliğe uygun biçimde sonuçlanır. Yazar, olaylar gelişirken ağaya karşı çıkan bir öykü kahramanı/mağdur yaratmayı da tercih etmez. Zira, kahramanların itirazları ve başkaldırıları her defasında ağaya/zengine, toplumsal düzene, geleneklere yenilir.

Ilgaz, *Karadeniz Kıyıcığında* romanında halkı sömüren, halka zulmeden ağa/komprador tiplerini teşhir ederek onlara karşı bir söylem ortaya koymuştur. Örneğin, gençliklerinde tehlikeli denizcilik deneyiminden sonra karada iş tutmaya karar veren ve bir findık tarlası hayali kuran Değirmenci Ahmet ve Arabacı Hamit'in düşleri Hacı Dursun tarafından engellenmiştir. Kasabada yoksulların kurdukları hayallerin sınırları Hacı Dursun tarafından çizilmektedir. Kasabanın sosyolojik durumunu karamsar bir anlatımla ele alan Rıfat Ilgaz, geleceğe ilişkin olumlu ya da olumsuz bir mesaj vermek yerine olayların sonucunu kurgulama işini okura bırakmaktadır.

Timur'a göre kırsalı, köyü konu edinen romanlarda yoksul halk ve onları sömüren ağa tipleri mevcuttur (Timur, 2002). Yaşar Kemal de de mevcut olan bu kurgu Rıfat Ilgaz'ın *Karadeniz Kıyıcığında* romanında Hacı Dursun olarak karşımıza çıkar. Ezilen halka karşı onları ezen, eşraftan bir sermayedar ve kamu görevlileri halkı mutsuz etmektedir. *Karadeniz Kıyıcığında* romanında Hacı Dursun, oğlu Şemsi ve Raşit Efendi'nin dışında herkesin öyküsü hüznle sonuçlanmıştır. Değirmenci Ahmet, Hamit ve Güllü'nün fındıklığı ellerinden alınmış, Durdu Kadın tarlada çıkan tartışma sırasında ölmüştür. Değirmenci Ahmet, Hacı Dursun'a ateş etmiş ama vuramamıştır. Ahmet hapse düşmüş, tarla sahibi olma hayali gerçekleşmemiştir. Recep, Güllü'nün başına gelenleri duyunca bir yük motoruna atlamış, kendisini çağırın denizin çağrısına uymuştur.

Romanda Doğu Karadeniz'den yoğun göç alan Akçakoca'da yaşayan etnik gruplardan -Lazlar, Gürcüler- söz edilmemiştir. Bu durum, kasabada etnik dağılımın veya göçler sonucu değişen demografik yapının üzerinde durulmamıştır. Bu durum, göçle gelen nüfusun yerleşik kültür üzerinde henüz etkili olamamasına veya ulus-devlet ideolojisinin baskınlığına bağlanabilir. Tek Parti Dönemi'nde küçük bir kasabada gelişen olaylardaki karakterlerin siyasi bağlantılarından söz edilmemesi de ayrıca not edilmelidir. Romanda adı geçen kişilerin bir kısmının gerçekten yaşadığı, adlarıyla lakaplarıyla tanındığı bir kısmının da kurmaca olduğu değerlendirildiğinde *Karadeniz Kıyıcığında* romanının tarihî bir belge olmamakla birlikte sosyolojik, tarihsel ve kültürel bağlamda kasabanın geçmişi hakkında bilgi edinilebilecek oldukça değerli bir eser olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Arslan, H. (2019). *Türkiye'de Kır Sosyolojisi Araştırmaları*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ayaz, H. (2016). Karadeniz Kıyıcığında Bir Yıldız Karayel: Rıfat Ilgaz'da Batı Karadeniz İnsanı. 1. *Uluslararası ABANA Sempozyumu, Geçmişten Günümüze Kastamonu/Kent-Kültür-Kimlik. 20-21 Mayıs, Kastamonu*
- Altunkaya, N. (2022). Çayda "Görünen" Kadın Emegi. www.kadinsavunmasi.org/cayda-kadin-emegi. (E.T.: 15.04.2022)
- Bezirci, A. (1992). *Rıfat Ilgaz*, İstanbul: Çınar Yayınları.
- Cipof, B. (2018). Osmanlı'da ve Cumhuriyet'te Köle Bir Sektör: Kömür Madencileri ve Zorla Mükellefiyet. <http://soyledik.com/tr/makale/7461/osmanlida-ve-cumhuriyette-kole-bir-sektor-komur-madencileri-ve-zorla-mukellefiyet--bojidar-cipof.html> (E.T.: 15.04.2022)
- Emiroğlu, M. (1970). *Akçakoca'da Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler*. Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 192, Ankara.
- Emiroğlu, V. (1972). *Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi*. Varol Matbaası, Ankara.
- Erdem, A.K. (2021) Tarımda Tefecilik Yeniden Tırmanışta. Independent Türkçe, www.indyturk.com/node/317191 (E.T.: 20.11.2021).
- Ertuş, A. (2020). Toplumcu Gerçekçi Türk Şiirinde Geleneksel Algıda Kadın. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 43-60.

- Falk, J. (2004). Ferdinand Tönnies, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (Çev: Lülüfer Körükmez), 1(2), 45-60
- İrem, N. (2004) Jakobenizm-Cumhuriyetçilik Açmazında Kemalist Radikalizm. *Journal of Faculty of Business*, 5(2), 1-25
- Ilgaz, R. (2014). *Karadenizin Kıyıcığında*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kara, M. (2011). Ereğli Kömür Havzasında Mükellefiyet (Zorunlu Çalıştırma), 1940-1947). *Zonguldak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 411-435
- Karpat, K. (1971). *Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. 2. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları
- Kıray, M.B. (2000). *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. 3. Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınları
- Kautsky, K. (1990). *Seçilmiş Politik Yazılar*, Kavram Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (2010). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. (Derleyen: Türköne, M. ve Önder, T.), 17. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Narlı, M. (2002). Romanda Zaman ve Mekân Kavramları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(7), 91-106
- Narlı, M. (2021). Toplumsal Gerçekçi Roman ve Gelişimi. www.turkedebiyati.org. (E.T.: 15.11.2021).
- Okan, K. (2002). *Akçakoca Folkloru*. Dünya Yayıncılık, Akçakoca Belediyesi Kültür Yayınları
- Okan, K. (2007) *Akçakoca 2007*. Akçakoca Belediyesi Kültür Yayınları
- Planck, U. (2010). Türkiye’de Köy Sosyolojisi, (Çev: M. Reşit Küçükboyacı). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (4), 223-240
- Saydur, M. (2006). *Rıfat Ilgaz’lı Yıllar*, İstanbul: Çınar Yayınları
- Sezer, S. (1991). Rıfat Ilgaz’ın Şiiri ve Romanı. *Varlık Dergisi*, Sayı 1011, s. 30- 41.
- Şan, M. & İ. Haşlak (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54
- Timur, T. (2002). *Osmanlı Türk Romanında Tarih Toplum Kültür*. İstanbul: İmge Kitabevi
- Türköz, E.N. (2021). Jakobenizmin Pratik Siyasete Etkisi: Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Eğitim. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(6), 1370-1391
- Ünlü, B. (2014). Türklük Sözleşmesi’nin İmzalanışı (1915-1925), *Mülkiye Dergisi*, 38(3), 47-81.
- Yaşar, H. (2012). Rıfat Ilgaz’ın “Yıldız Karayel” Romanının Politik Roman Türü İçindeki Yeri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31, 93-103.
- Yüksekkaya, B. (2013). Para İlişkisinde Kanserli Hücre: Tefecilik, <https://yuksekkayalawoffice.com/dokumanlar/tefecilik.sucu.pdf> (E.T.: 15.02.2022)
- Zambak, F. (2017). Gecikmiş İradenin Gölgesindeki Hayatlar: Kuyucaklı Yusuf’ta Mağlup Kadınlık ve Erkeklik. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(12), 360-376